

LANDSCHAPSKRANT

Kleine en Grote Nete

nr.6 / jaargang 4 / voorjaar 2012

De landschapskrant van Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete wordt verspreid in de gemeenten Balen, Beerse, Dessel, Geel, Grobbendonk, Herentals, Herenthout, Kasterlee, Lille, Meerhout, Mol, Olen, Oud-Turnhout, Retie, Turnhout, Vorselaar en Vosselaar.

REGIONAAL LANDSCHAP
Kleine en Grote Nete

IN DIT NUMMER:

- Fauna-akkers
- Het jaar van de vleermuis
- Stille Kempen
- Nooit uitgekeken op beken
- Agenda

IN DIT NUMMER

VOORWOORD	2
FAUNA-AKKERS	3
HET JAAR VAN DE VLEERMUIS	4
STILLE KEMPEN	6
BEEKWATCHERS	7
VORSELAAR OP DE FOTO!	8

COLOFON

Deze landschapskrant is een uitgave van Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete vzw en wordt tweemaal per jaar gratis verspreid in de 17 gemeenten van het werkingsgebied.

CONTACTADRES

Lichtaartsebaan 45
2460 Kasterlee
Tel: (014)85.90.23
info@rlkgn.provant.be
www.rlkgn.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete vzw

REDACTIE

Bas Van der Veken, Joris Matthé,
Els Oostvogels, Steve Meuris,
Hanne Govaers, Suzy Volckaerts

FOTO'S

Vildaphoto - Rollin Verlinde en
Yves Adams, Geert De Kockere,
Leo Van den Bossche, Provincie
Antwerpen, Regionaal Landschap
De Voorkempen

VORMGEVING

Pigmalion vzw

DRUK

Drukkerij Baudoin, gedrukt op
gerecycleerd papier met bio-inkt

MET DE FINANCIËLE STEUN VAN

Provincie Antwerpen,
de gemeenten
en de Vlaamse overheid.

Onroerend Erfgoed

VOORWOORD

Vandaag in deze krant, morgen in uw landschap!

2012 is in vele opzichten een scharnierjaar waarin veel veranderingen verwacht worden. In de wereld, in ons land, en ook in eigen streek. Voor Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete betekenen die veranderingen vooral veel nieuwe projecten en realisaties op het terrein.

Want meer nog dan in de voorbije jaren kunnen we de vruchten plukken – soms letterlijk – van het overleg dat we hebben opgestart met tal van gebruikers van ons landschap. De oogst bestaat uit tientallen grotere en kleinere acties op het terrein, ook in uw gemeente. Op dit moment werden reeds verscheidene poelen gegraven bij particulieren, worden dreven en houtkanten hersteld en hoogstamboomgaarden aangelegd. Oeverwaluven vinden binnenkort een nieuwe thuis in kunstwanden in Retie en Olen. Fauna-akkers verschijnen in het landschap. De Kempen-Hagelandroute tussen Herentals en Aarschot, een echte fiets-o-strade, krijgt een facelift en her en der worden trage wegen hersteld.

U leest ook over nieuwe projecten in dit nummer. Tijdens het Internationale Jaar van de Vleermuis trachten we deze mysterieuze dieren ook in onze regio een handje toe te steken. Oud-Turnhout krijgt dan weer een heus stiltegebied, het tweede voor onze provincie en het vierde voor Vlaanderen. En in de regio Mol en Balen willen we de taplopen op het kanaal van Beverlo opnieuw in kaart brengen.

Aan elk van deze projecten zijn ook cursussen verbonden, zodat ook u de kans krijgt ons landschap nog beter te leren kennen. Snel zijn is de boodschap, de cursus Kempense landschapsgids is helaas al volzet. Maar wie weet schuilt er wel een bekenwatcher, vleermuiskenner of stiltegids in jou?!

Veel leesplezier!

RIK RÖTTGER

Voorzitter

Gedeputeerde voor leefmilieu

Fauna-akkers

Het speelveld van vele dieren

Akkers kunnen net als bossen en graslanden een belangrijke thuis zijn voor planten en dieren. Ze vinden er voedsel en beschutting om te groeien en voor hun jongen te zorgen. Maar hoe breng je je akker weer meer 'tot leven'?

Maïs is een nuttig landbouwgewas. Het groeit snel, stelt weinig eisen en zorgt voor wintervoer voor het vee. Het heeft de laatste decennia vorm gegeven aan een groot deel van het landbouwlandschap in de Kempen, een landschap dat ook gebruikt wordt door in het wild levende dieren. Zij prefereren echter andere akkertypes omdat in een maïsakker te weinig gevarieerd voedsel of bloeiende bloemen te vinden zijn. Om het enkele diert- en plantensoorten naar hun zin te maken, planten jagersverenigingen en natuurorganisaties vaak speciale wildakkertjes

aan. Ze liggen dan meestal op de slechte, vaak natte delen van een landbouwperceel, op kleine perceeltjes of langs de randen van bestaande maïsakkers. Op die manier verliest de landbouwer geen grond, maar kan hij toch werken aan een diverser landschap. Bovendien zorgt de fauna in een wildakkertje vaak voor een natuurlijke bestrijding van ongewenste gasten in de omgeving.

LANDSCHAPSBEHEER

Met het fauna-akkerproject dat we in januari gestart zijn, willen we alle verenigingen die rond deze problematiek werken, samenbrengen en ondersteunen. Het gaat vooral om jagers, georganiseerd in wildbeheereenheden, die naast natuurbeheerders en landbouwers ook aan landschapsbeheer doen.

Fauna-akkers worden ingezaaid met een mengsel van akkerkruiden, akkerbloemen, grassen of oude landbouwgewassen. Ze bieden door hun structuur en samenstelling het hele jaar door voedsel en beschutting voor een

grote groep dieren. Landschappelijk zijn het kleurrijke bloemenruigtes die voor een mooie afwisseling in het landschap zorgen. Van het voorjaar tot de herfst bloeien verschillende soorten opeenvolgend, zodat er steeds nectar, stuifmeel en zaden aanwezig zijn voor tal van insecten, zoogdieren en vogels. Daarnaast bieden de akkers schuilmogelijkheden voor zowel opgroeiende jongen als voor de volwassen dieren. Vooral in de winter, wanneer de rest van het akkerlandschap er kaal bij ligt, bieden fauna-akkers belangrijke beschutting.

TIJDELIJK

Fauna-akkers zijn een tijdelijk element. Na de winter is het gedaan. De akker wordt omgeploegd, waarbij de zoden ingewerkt worden als groenbemesting. Deze regelmatige bewerking is net wat akkervegetaties nodig hebben om optimaal te groeien. Ondanks hun tijdelijk karakter hebben fauna-akkers een waarde als klein landschapselement.

Kleine landschapselementen zoals hagen, houtkanten, (knot)bomenrijen en poelen zijn nodig om natuur met elkaar te verbinden. Daarenboven hebben ze in veel gevallen een cultuurhistorische betekenis of een praktisch nut, bijvoorbeeld als schaduwboom of grensaanduiding tussen percelen. Omwille van modernisering in de landbouw verloren deze elementen aan belang, waardoor de aanleg ervan stagneerde. Fauna-akkers daarentegen worden jaarlijks omgeploegd en kunnen verplaatst worden. Ze kunnen aangelegd worden als akkertjes, maar ook als akkerranden. Hun oppervlakte kan inkrimpen en groeien naargelang de mogelijkheden en wensen. Het is daarom ook een praktische maatregel in een intensief

landbouwlandschap waar snel ingespeeld moet kunnen worden op de eisen van de moderne landbouw.

Samen met de drie andere regionale landschappen in de provincie Antwerpen werken we in 2012 en 2013 samen aan een provinciaal fauna-akkerproject. In de Voorkempen worden er al twee jaar fauna-akkers aangelegd. Samen met 17 WBE's werden meer dan 114 fauna-akkertjes en akkerranden ingezaaid. Dit initiatief wordt nu verder uitgebreid, zodat er ook in onze streek volop fauna-akkers kunnen ontstaan.

Meer info? Joris Matthé (014)85.25.14

2012

Het jaar van de vleermuis

Vleermuizen behoren tot de oudste levende zoogdieren. Het zijn de enige vliegende zoogdieren van onze planeet. De vleermuizen van bij ons zijn insecteneters en een welgekomen natuurlijke vijand van zowat alle vliegende insecten. Hun belang als opruimers van muggen, kevers, vliegen, spinnen, rupsen (waaronder ook schadelijke voor de land-, tuin- en bosbouw) is enorm. Iedere vleermuis heeft een eigen menuvoorkeur, waardoor verschillende soorten onderling weinig concurrentie ondervinden.

Zomerverblijven

Vleermuizen leven in zowat alle soorten landschappen, maar elke soort heeft zijn eigen voorkeur. Wanneer er in de lente weer insecten zijn, begint de jacht en het voortplantingsseizoen.

BOSSEN

Bossen zijn een biotoop waar de meeste van onze vleermuizen het goed vertoeven vinden. Ze zoeken hun verblijfplaats in holtes en spleten van bomen (vaak oude spechtennesten) of verstopen zich achter loshangende schors. De ouderdom van het bos is belangrijk. Dikke, oude bomen zijn onmisbaar. Wat versleten lijkt, kan een luxehotel zijn voor de vleermuizen. De rosse vleermuis is zo'n typische boombewoner. Ze is afhankelijk van groepen holle bomen bijeen. Elk mannetje heeft immers zijn eigen paarverblijf van waaruit hij met gezang vrouwtjes probeert te lokken. Ook in de winter heeft 'de rosse' de bomen nodig voor zijn winterslaap.

Vleermuizen van bij ons die nauw verbonden zijn met bossen zijn: de rosse vleermuis, bosvleermuis, franjestaart, watervleermuis en baardvleermuis. Wist je dat er in België 21 verschillende vleermuissoorten leven, waarvan 17 in Vlaanderen?

De koude en het gebrek aan insecten dwingt de vleermuis om een winterslaap te houden.

De dieren schroeven hun lichaamsfuncties terug tot een absoluut minimum om energie te sparen en de winter op hun vetreserves door te komen. Met een lichaamstemperatuur van slechts enkele graden en een hartslag van een- tot tweemaal per minuut kunnen ze slapen van oktober tot maart zonder één keer te ontwaken. Uiteraard is de winterslaap een erg kritische periode. Dieren die niet genoeg reserves konden opslaan of tijdens de slaap gestoord worden, halen het voorjaar vaak niet. Daarom worden belangrijke overwinterplaatsen voor vleermuizen best afgesloten voor het publiek. Bekende overwinterplaatsen zijn ijskelders, bunkers, forten en mergelgroeven. Turnhout heeft sinds kort een unieke overwinterplaats, namelijk de ruïnes van de voormalige steenbakkerij en cementfabriek *La Bonne Espérance* langs de Turnhoutse vaart.

JACHTGEBIEDEN

Bij zonsondergang verlaten de vleermuizen in de zomer de koloniestplaats en gaan ze op zoek naar insecten. Ze jagen bij voorkeur op vaste plekken met veel voedsel: bosranden, verlichtingspalen, lanen, hagen, open plekken in het bos, boomkruinen, randen van weiden... Vleermuizen oriënteren zich op echolocatie. Ze maken voor ons bijna onhoorbare geluiden die weerkaatsen op elke hindernis. Die 'hindernissen' wijzen vleermuizen de weg. Lijnvormige elementen in het landschap zoals dreven, houtkanten, bosranden en rivieren leiden de vleermuizen van de ene plek naar de andere.

Winterverblijven

Dreven

Actie

Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete zet zich dit jaar extra in voor deze luchtacrobaten. We bouwen enkele bunkers om tot winterverblijf en bouwen in Vorselaar een vleermuizentoren. Houd zeker ook deze initiatieven in de gaten:

• **Nacht van de vleermuis**

Op zaterdag 25 augustus gaan we op stap in Mol-Postel.

• **Cursus** - In mei en juni kan u zich omscholen tot vleermuizenkenner. De eerste avond gaan we in op de algemene ecologie en aansluitend met de batdetector op pad. De tweede sessie handelt over echolocatie en geluidsherkenning. Inschrijven is verplicht! Maximaal 35 deelnemers.

Heb je interesse in de cursus, geef alvast je naam, adres en telefoonnummer door via info@rlkgn.provant.be. Een samenwerking van het Regionaal Landschap en de Provincie Antwerpen, het Agentschap voor Natuur en Bos en de vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt.

Landschap

Het optimale vleermuizenlandschap is een halfopen landschap met voldoende dekking tegen vijanden en met kleine landschapselementen. Zo kunnen vleermuizen zich makkelijk oriënteren en kunnen ze genieten van een gevarieerd menu van insecten.

Een ware reiziger wandelt traag en af en toe staat hij stil

De 'Stille Kempen' is voor velen een begrip. Al van oudsher wordt de streek geassocieerd met stilte, rust en ruimte. Deze kwaliteiten zijn een kostbaar goed geworden in onze hedendaagse samenleving waar snelheid, drukte, lawaai en consumptie dominant zijn. Wie er even tussenuit wil, kan stilte en rust in ons buitengebied opzoeken.

Stilte is veel meer dan de afwezigheid van geluid. Het gaat om de authenticiteit die een gebied uitstraalt: een eeuwenoud cultuurlandschap met landbouw, natuur en hun typische geluiden. Of trage wegen die herinneren aan een verleden. De esthetische en ecologische kwaliteiten van een gebied, die ons letterlijk even doen stilstaan. Velen komen tot rust bij het horen van natuurlijke geluiden: het ruisen van de bomen, knappende dennenappeltjes op een warme zomerdag, zingende vogels op een lentemorgen... Nog anderen vinden er net inspiratie en creativiteit. Kortom, stilte is een kwaliteit van ons landschap waar iedereen beter van wordt!

Voel je je aangesproken en wil je een opleiding volgen tot stiltegeids? Kijk dan snel op www.rlkgn.be en schrijf je in!

Het stilteproject in Oud-Turnhout is een samenwerking tussen de gemeente, VormingPlus Kempen, Natuurpunt Educatie en Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete. Meer info: www.destillekempen.be of www.rlkgn.be.

Dit voorjaar al, op 22 april, krijgt de wijde omgeving van *Landschap De Liereman* in Oud-Turnhout de officiële erkenning als tweede stiltegebied van de provincie, en vierde voor Vlaanderen. In de aanloop ernaartoe loopt in het *Hofke van Chantraine* in de Kerkstraat in Oud-Turnhout de tentoonstelling 'Kijk uit, stilte is hier een geluid' met prachtige foto's en teksten. Iets om – inderdaad – even bij stilte staan.

In het Turnhouts Vennengebied vindt op 8 en 9 september het *Festival van de Stilte* plaats in het kader van *Turnhout 2012, Cultuurstad van Vlaanderen*. Maar daarover leest u meer in ons zomernummer.

Beekwatchers in actie

Bosbeekjuffer

Nooit uitgekeken op beken

Na het succes van vorig jaar krijgt het project Bekenwatch een vervolg. De bedoeling is om de mensen meer te betrekken bij het wel en wee van onze beken en rivieren.

De gezondheidstoestand van een beek kan het best afgelezen worden aan zijn bewoners. De Kempense beken en riviertjes herbergen heel wat bijzondere planten en dieren, die zelfs het statuut van provinciale aandachtsoorten verdienen. Informatie bijeenbrengen over het voorkomen van die soorten is daarom één van de belangrijkste doelstellingen van het project. Die kennis kan nadien gebruikt worden om de beken nog beter te beheren of bestaande knel-

punten weg te werken. Dit jaar willen we bijzondere aandacht besteden aan de taplopen. Dat zijn kleine beekjes die gevoed worden door kalkrijk water uit de Kempense kanalen.

BOSBEEKJUFFER

Vorig jaar zijn tijdens de excursies heel wat boeiende waarnemingen gedaan. Onder meer van bosbeekjuffer en beekschaaftenrijder, twee interessante soorten die elk op hun manier reageren op de verbetering van de waterkwaliteit. We konden vaststellen dat de bronlibel, de grootste en een van de meest zeldzame onder onze libellen, nog voorkomt langs minstens drie beken in de bovenlopen van Grote en Kleine Nete. Een erg bijzondere waarneming was ook de gevlekte beekroofkever in de

Hanske Selsloop in Balen. Even verrassend was de vangst van heel wat vissoorten, waaronder bermmpje, kleine modderkruiper en rivierdonderpad in meerdere beken en tijdens een kanotocht op de Kleine Nete.

INTERESSE?

Meer info op www.rlkgn.be. Zie ook bladzijde 8 voor info over activiteiten. Alle activiteiten zijn gratis maar voor de goede organisatie is inschrijven verplicht. Stuur daarvoor een mail naar tineke.thijs@natuurpunt.be en vermeld je naam en woonplaats en de activiteit(en) waaraan je wilt deelnemen.

Dit project is een samenwerking tussen Provincie Antwerpen, Natuurpunt Educatie en RLKGN.

Beekschaaftenrijders

Indien u zelf gebruiker bent van het water van een taploop en op de hoogte wenst te blijven en/of een enquête wenst in te vullen, kunt u steeds contact nemen met waterschap@admin.provant.be.

Taplopen

Taplopen zijn niet geklasseerde waterlopen die gevoed worden via een watertapping op een kanaal en water vervoeren naar landbouwgronden of visvijvers. Het zijn complexe en kwetsbare watersystemen die van groot belang zijn en vaak een boeiende historische achtergrond hebben. Voor de taplopen aan het kanaal naar Beverlo is een studie gestart die moet leiden tot een beheerplan met aandacht voor alle gebruikers en de waarde voor de natuur en de waterhuishouding. De studie wordt uitgevoerd door Arcadis in opdracht van Provincie Antwerpen en nv De Scheepvaart. De betrokkenen zijn de gemeenten Mol, Balen en Lommel, het Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete en uiteraard de aangelanden en gebruikers van de taplopen. Via een enquête zullen zij bevestigd worden naar de voor- en nadelen die zij van de taplopen ondervinden.

Vorselaar op de foto!

Het landelijke Vorselaar is dit voorjaar en deze zomer het voorwerp van een fotowedstrijd en dit met als thema 'Landbouw en Milieu'. Landelijke Gilden Vorselaar, Natuurpunt Nete en Aa en de Vorselaarse fotovrienden dagen samen iedereen uit om het hedendaagse Vorselaar op een originele manier vast te leggen.

Trek erop uit met je fototoestel en win een van de mooie prijzen. Bijkomend kunt u ook deelnemen aan een fotofietszoektocht.

Meer info en voorwaarden, prijzen en reglementering: www.vorselaarsefotovrienden.be, www.natuurpunt.be en www.landelijkegilden.be.

Plant met gezond verstand

De lente lijkt misschien nog ver weg, maar planten voelen het al kriebelen tot in hun kleinste wortels. De natuur laat niet op zich wachten, dus begin tijdig aan je tuin!

Heb je plannen voor een nieuwe haag, een extra boompje in de tuin, een hoogstamboomgaard, een vlinderweide misschien...? Stimuleer dan een 'levende omgeving' en gebruik daarvoor inheems plant- en zaaigoed.

Een natuurlijke tuin is niet alleen heel mooi en kleurrijk, hij bootst ook het natuurlijk biotoop van heel wat diersoorten veel beter na dan gecultiveerde sierplanten. Plant met gezond verstand en je tuin gaat vanzelf tjirpen, gonzen, fladderen en kleuren.

Cursussen

- Inleidende cursus Bekenwatch: 16/04 (Ecocentrum De Groen, Mol), 18/04 (Bezoekerscentrum De Liereman, Oud-Turnhout), 20/04 (Bezoekerscentrum De Klapekster, Wortel) telkens om 19u.
- Inleidende cursus Vleermuizenkenner: mei en juni (info volgt)
- Cursus tot stiltegids: 24/04, 28/04, 08/05, 15/05, 19/05, 26/05, 05/06, 12/06, 19/06
- Cursus Kempense Landschapsgids: volgt!

Activiteiten

- Opening stiltegebied Oud-Turnhout: 22/04
- Opening Kempen-Hagelandroute: 24/06
- KomeNete in Balen: 19/08
- Nacht van de vleermuis in Mol-Postel: 25/08
- Excursies Bekenwatch: 8/06, 22/06, 1/09, 8/09, 15/09

Meer info op www.rlkgn.be

AGENDA

Een wandeling, excursie, activiteit, lezing of gewoon meer informatie over de werking en projecten? Mail naar: info@rlkgn.provant.be en ontvang regelmatig nieuwtjes over ons in uw buurt.